

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата філософських наук Стовпця Олександра Васильовича

на дисертацію Кондрусевої Валентини Михайлівни

«Інформаційне суспільство у контексті сучасної

цивілізаційної ситуації»,

подану на здобуття наукового ступеню кандидата філософських наук

за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Інформація стала невід'ємним атрибутом сучасності та майже синонімом прогресу, а «інформаційне суспільство» – доволі звичним словосполученням, без вживання якого рідко обходиться будь-яка інтелектуальна дискусія. Проте інформаційний розвиток людства ще не є гарантією розвитку культурного. Технологічний вимір сучасної цивілізаційної ситуації, безумовно, переживає сьогодні неймовірне піднесення. Однак, окремі тенденції у розвитку гуманістичного виміру існування сучасної цивілізації викликають занепокоєння у багатьох мислителів.

Як це не парадоксально, та бурхливий розвиток технологій, в т.ч. й інформаційних, підчас може супроводжуватися навіть падінням загального культурного рівня. Мабуть, виною тому – ідеологія постмодернізму, або засилля масової культури, або домінування цінностей споживацького суспільства, або якісь інші фактори. Це питання є доволі дискусійним. Однак небезпека культурної, гуманітарної деградації людства робить досліджувану в дисертації тематику особливо актуальною, незважаючи на її широку популярність протягом останніх років. Ось чому дослідження сутності феномену інформаційного суспільства, його специфічних проявів у контексті сучасної цивілізаційної ситуації, мають фундаментальне соціально-філософське значення в системі гуманітарного знання.

Ще один актуалізуючий заявлену тематику фактор пов'язаний із декларованими намірами щодо інтеграції України в культурний, політичний та соціально-економічний простір Європи, значна частина населення якої вже доволі давно живе у постіндустріальних реаліях та користується благами інформаційного суспільства. В Україні ж дещо інша соціокультурна та економічна ситуація, хоча, звісно, інформаційний імператив ставить перед нами ті ж самі питання, що і перед представниками західного світу.

У дисертації чітко визначається розв'язувана наукова мета, що полягає у зосередженні на всебічному аналізі соціально-філософських вимірів сучасного інформаційного суспільства (зокрема, виявленні основних характеристик інформаційного суспільства як соціального явища, його проблем і протиріч в умовах сучасної цивілізаційної ситуації, з'ясуванні антропокультурних аспектів інформаційних технологій, тощо).

Актуальність обраної теми автор вдало обґрунтовує у вступі до роботи, наголошуючи, що основна увага суспільства має бути сконцентрована не на розвитку матеріальної сфери, як це відбувається сьогодні, а саме на гуманітарних проблемах, пов'язаних із розвитком і використанням людського потенціалу, потенціалу особистості в нових інформаційних реаліях.

Треба зазначити, що і сам феномен інформаційного суспільства, і той ракурс, в якому його було досліджено в роботі, зумовили міждисциплінарний характер наукових пошуків, що вимагає інтегрування знань з різних сфер (філософії, історії, соціології, психології, кібернетики, культурології, загальної теорії інформації, тощо). Це дозволило провести комплексний аналіз заявленої проблематики, із застосуванням класичного набору методів дослідження, що був підкріплений специфічними підходами – культурно-антропологічним, синергетичним та холістичним (зокрема, в частині дослідження питань модернізації системи освіти для сприяння розвитку концепції інформаційного суспільства в Україні).

У рецензованій дисертації обґрунтованість і достовірність висновків, положень і рекомендацій підтверджуються тим, що всі матеріали, залучені до тексту роботи, взаємозалежно підкоряються єдиній логіці дослідження, і є аргументованими та доведеними. Професійне володіння досліджуваним матеріалом надало автору можливість органічно і логічно його структурувати. Отже, структура дисертації є чіткою, теоретично і методологічно виправданою. Переконливо обґрунтовані наукове і практичне значення роботи. Дійсно, теоретичні узагальнення та практичні рекомендації, які представлені в дисертаційній роботі, можуть застосовуватися для подальших досліджень інших аспектів проблематики інформаційного суспільства.

Окреслення позитивних сторін дисертаційного дослідження не виключає, що в роботі наявні певні недоліки. Тому, оцінюючи дане дослідження як актуальне, логічно вибудоване, ретельно виконане з урахуванням чинних вимог до кандидатських дисертацій, необхідно все ж вказати на наступні моменти:

1. Автор, посилаючись на інших дослідників, інколи вказує їхні ім'я та прізвище (наприклад, на с. 16, на с. 131), в більшості випадків – тільки прізвища разом з ініціалами, а іноді – взагалі одне тільки прізвище (як на с. 151). Уявляється, що всі посилання на імена інших дослідників в тексті роботи мали б бути оформлені єдинообразно. Також в роботі подекуди зустрічаються, як здається рецензентові, не зовсім вдалі синтаксичні конструкції.

Однак це – стилістичне зауваження. Далі висловлюємо зауваження змістовного характеру:

2. На с. 84 стверджується, що: *«Ідея постмодернізму лежить в античності, в греко-римському світі»*. Однак незрозуміло, на підставі яких аргументів автор може зробити подібне твердження? Опонент висловлює свою незгоду із цією тезою, адже період античності є частиною культурної матриці т.зв. «премодерну», після якого, за історичною

логією, наступає епоха модерну. І лиш після цього можна вести розмову про якісь явища із приставкою «пост-».

Без осмислення модерного концепту, в орбіті якого й сьогодні все ще перебуває значна частина західної цивілізації й абсолютна більшість представників інших прогресивних цивілізацій, марно вести будь-які розмови про епоху постмодерну (і про постмодернізм як тенденцію).

На наше переконання, реально говорити про *пост*модерн може лише те суспільство, яке вибудувало проект *модерну* до кінця, тобто пройшло весь шлях модернізації, «очистило» (у період модернізму) свою культурну матрицю від елементів *премодерну* (від архаїки, від традиціоналізму), а пізніше – з огляду на відомі історичні катаклізми – розчарувалося в ідеалах модерну. І тільки перебуваючи в точці т.зв. «завершеного модерну», суспільство, ймовірно, починає рухатися до постмодерних реалій.

Що ж до греко-римського світу, то він, природно, був ще дуже далекий навіть від модерну.

3. На с. 91-92 знаходимо наступний посил: «...в дослідженні сутності та характерних рис соціокультурного простору інформаційного суспільства важливо приділити увагу саме інформаційно-технологічному напрямку культури постмодерну, а не постмодернізму в цілому».

Опонент, читаючи дисертаційну роботу, знаходить фрагментарні посилання на поняття «постмодерн», «постмодернізм». Однак, попри це, доводиться констатувати відсутність в роботі хоча б стислої характеристики ситуації постмодерну. На нашу думку, розгляд такого важливого для сучасності феномену, як інформація, мав би супроводжуватися проведенням певних паралелей відносно інших актуальних явищ, без усвідомлення яких доволі складно уявити вигляд сучасної цивілізації. І постмодерн (як перспективний стан культури) – це як раз одне з таких явищ.

Зокрема, це важливо, враховуючи, що дисертант оперує словосполученнями «інформаційна особистість», «сітьова ідентичність».

В контексті інформаційного суспільства така категорія, як «сітьова ідентичність», виглядає доволі правдоподібною. Натомість, утвердження постмодерного концепту, на думку багатьох дослідників, означатиме як раз втрату *будь-якої* ідентичності, а подальший розвиток кібер-технологій взагалі може призвести до знеособлення особистості.

Тому було б цікаво дізнатися, як дисертантом бачиться зв'язок проблеми формування «сітьової ідентичності» з окресленими новітніми проблемами, що грядуть зі зміною *модерної* парадигми на *постмодерну*?

4. Опонент, вивчивши дисертаційну роботу, мусить зауважити, що в дослідженні інформаційного суспільства майже не розкрита тематика *інформаційних небезпек*, таких як кібер-війни, кібер-диверсії. Термін «інформаційна війна» (до речі, доволі актуальний для сучасної України) в роботі взагалі жодного разу не зустрічається.

Усвідомлюючи, що це коло питань **не** перебуває у фокусі дисертаційного дослідження, все ж хотілося б зрозуміти позицію дисертанта щодо проблеми *інформаційної безпеки*. Адже інформаційне суспільство – це не тільки благо. Воно може нести в собі й ряд негативних моментів – більшу вразливість людини, залученої у віртуальну реальність (з боку кіберзлочинців), різноманітні загрози для держави і суспільства, зокрема, в частині можливих маніпуляцій масовою свідомістю із застосуванням інформаційного простору, тощо.

Разом з тим, відзначені недоліки не знімають об'єктивної цінності, соціальної значущості і позитивної оцінки дисертаційного дослідження Кондрусевої Валентини Михайлівни. В цілому ж можна констатувати достатньо високу якість дисертаційної роботи, і зробити висновок, що здобувачеві властиві навички наукової аргументації і самостійної дослідницької роботи. Мова і стилістика дисертації також відповідають вимогам, що пред'являються до робіт наукового характеру.

Висновки по розділах (I – с. 72-75; II – с. 127-130; III – с. 194-197), а також загальні висновки по дисертації (с. 198-202) корелюють із заявленою метою та завданнями рецензованого наукового дослідження. Обсяг використаної здобувачем літератури (282 джерела, серед яких є твори як сучасних українських, так і провідних зарубіжних дослідників) та її тематика цілковито віддзеркалюють основні питання дисертаційного дослідження. Наукові публікації дисертанта (14 робіт) мають безпосереднє відношення до змісту дисертаційної роботи та демонструють наукову зрілість автора. Автореферат теж відповідає змістові дослідження.

Дисертація Кондрусевої Валентини Михайлівни «Інформаційне суспільство у контексті сучасної цивілізаційної ситуації» є завершеним науковим дослідженням і відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій, які подаються на здобуття наукового ступеню кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. На думку опонента, автор дисертації заслуговує на присудження йому наукового ступеню кандидата наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри українознавства,
історико-правових дисциплін
Одеського національного
морського університету

О. В. Стовпець

Підпис засвідчую:

Вчений секретар ОНМУ

Т. О. Коробко